

CIII-9

У НОВОМЕ САДУ У ЧЕТВРТАК 26. ДЕЦЕМБРА 1874.

ГОДИНА III. ПОЗОР

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА НЕДЕЉУ НА ПОСТАВАГА! — СТОЈИ ЗА ПОРН САД 40, А НА ОСНОВУ 60 ПОР. МЕДИЧНО — ЗА ОГЛАСИ
ИЗЛУЧУВАНИ И ОДЛУКЕ ПАПЛАЊУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРОТЕ 3 ПОР. И 30 ЗА ЖИГ СВАЕИ ПУТ, ОФОРСЕ ОДНОШЕ

Н Е Ш Т О О У З В И Ш Е Н О М

Узвинено је, што је сведено у неке границе, али су те границе тако размакнуте, да их не можемо премерити мерама, које су нам у власти. И да су нам сице Бог зна какве, опет би сваки отглед, да их премеримо, остао узалудан. И ако се зна, да има краја, докле оне допиру, опет остаје питање; како и чиме да их одмеримо?

Узмимо, на пример, псалме давилове, па ћемо видити како далеко иде Давид са својим мислима. „Господе! обукао си светлост као хаљину, разапео небо као шатор. Водом си покрио дворове своје, облаке начинио си да су ти кола, идеши на грилима ветрицијем.“ Небо је престо твој, земља подножје твоје“ — Овака схваћања и појмови, иако носе на себи обележје сазршене складности, онет су тако далеко отишли, да им чисто не видимо крајева. Али се баш у њима и огледа дух од онога, што се изнад свега узноси.

Чим се оно, што је узвишене, разматре у не-
догледне границе, постаје страшно.

— Али сад настаје питање: каквом мером да се послужимо мером опо, што је узвишене? У овом
— Ми меримо и даљину сунца и месеца, а у
сташа усмо прорачната и снагу звука, па је опет
питање, да ли ту има штогод узвишено? По нау-
ци кантовој нема места узвишености онде, где
математика има своје да ради. Јер свака узви-
шеност, која је одмерена ма и највећим позна-
тим бројевима, губи се и пада одмах, чим се
прихватимо другог већег мерила. Високо дрво
губи се према високом брду, брдо према пре-
чишту проз земљу, итд. Ваља нам приметити, да
сваку ствар треба мерити њезиним природним
мерама, а те мере тек се дају схватити умном
снагом вештих расудилаца. А што се год даје на-
тјачанин одредити ма и највећим мерама што их
имају људи, не може се уврстити у узвишене,

И ПЛТЕ Е БРОЈ 59.

ПОРИ САД 40, А НА СТАЛУ 60 ПОВ. МЕСЧИНО — ЗА ОГЛАСИ
3 ПОВ. И 30 ЗА ЖИГ СВАЕЦ ПУТ. ОГЛАС ВІДДАВАТЬ

З В И Ш Е Н О М.

на било то како му драго сиљно и велико. Разве-
зуме се, да према томе припада првејство уз-
вишеним по снази, које се не да одмерити тако,
као оно, што се шири или разастире. Узвишен
је по снази сваки предмет, кад снагом својом
друге предмете, који су ого њега, тако надма-
ши, да се чини, као да му снага прелази сваку
меру, и ако је неком мером ограничена. Снага
се мери отпором: при узвишеном по снази пред-
ставља се да је отпор мотућан, али да је снага
така, да је узалудан сваки отпор. Томе имамо

доста примера у нашим народним песмама, као:
„На ћад пуче тридесет топова,
И оље тутић, а плачина јећи;
Цетиња се пода у плјускује;”
Понадаше коњи на колена!“

А јунаци многи потрбушке". (II. 89.)

„Лјепо ти је погледати,
На високо ведро небо,
Где се мучња промом игра“ (I. 91.)

За естетично појимање тих појава у природи важан је доказ и то, што их народ наш доводи у свезу с хисторичким догађајима, узвишене зна- чаја.

„Ода шта се потресе
Ведро небо и земља? Оношту окоју
Роди света пречиста
Христа бога нашега.“ (Л. 210.)

За тим: *Ведро се небо расклони,*
Цри се земля затресе;
Дов крастине Рисбен байдухине ют 1908 р.

При мерењу узвишенога не тражи се, да што-
год сводимо у границе математичких формулa,
неко се иште само, да мера стоји увек у свези
са јасним појмом: Једна миља мален је број да-
се премери узвишено, особито кад је упоредимо
са даљином између сунца и наше земље, али
једну миљу висока планина постаје узвишеном.

чим приbere у нама осећања, која говоре о нашеј слаботињи и мајущности према њезиној снази и висини. И за ову врсту узвишенога налазимо доста примера у народним песмама, од којих ево одмах нешто што у њима често долази:

„Мили боже, чуда-големога
Или громи ил се земља тресе,
Или бије морје о мраморје!“

Или:

„Кон до кона, јунак до јунака,
Бојна копља као чарна гора,
Све барјаци капо и облаци,
А чадори хао и шљеговијори сејеју са
Да из неба плаха хина падне, он мозгани
Нагде неби на земљину пала.“ (VI, 50.) ова
ништа није узвишено, што смо гадри, одме-
рити одређеним мерама. Узвишено се показује
у тајо различитим врстама, да за њема других
граница мимо ових, што огледасмо да их озна-
чимо. Оно се јавља у природи и у духовном
животу, и свугде, где погледамо на непојмљиве
величине.

И за врсту узвишенога, духовне снаге налазимо доста примера у нашим народним песмама. Од оних челичних карактера, који су у служби истине и поштења могли рећи:

(Свршиће се.) „Одједан је именем љубави
и љубавије, је именем љубавије, је именем љубавије...“

(Свршиће се.)

ПОЗОРИШТЕ У ЕНГЛЕСКОЈ.

Иконци у високом художничком опритећу и
Међу трагедијама, које смо давали, био је и
„Хамлет.“ Као нас је мало било, то је већина
морала примити по више улога. Наш трагички
љубавник играо је краља и духа. А то је било
добро удешено тако. Глумац је требао само да
скине круну и порфиру, да се увије у сив плашт,
да патакне шлем, да свечано ходи и да шупљим
грбовским гласом говори. Наш млади љубавник
добио је Лайерта, краља у драми, и Гилденстерна.
Глумац за нику комику имао је прилике да по-
важе своју способност, јер је најпре био Мар-
цел, за тим Полоније и на послетку гробар. Глу-
мац за улоге комичких старана није се могао
тужити да има мало послса, јер он је добио Бер-
нарда, Розенкраца, другога глумца, свештеника
и другога гробара. Наша млада љубавница умре
као Офелија а оживе као Озрик, онај чака

„И сунце ће у облаке заби,
А ја јером преврнутићу,“
па све до оних свесних, класичних родољуба, који
за славу рода и слободу домовине неустрашио
и радосно крв своју пролише: напизала се у
нашим народним песмама дивна поворка дничних
јунака, међу којима, као сунце међу звездама,
јунација имена кнеза Лазара, Милоша Обилића, девет
Јуровића и спартанске им мајке, и многих других.

У сумрачној давнини оних времена па све
до данас разабирајмо нарочито две узвишене
идеје, које су срца свију ваљаних јунака сильно
запосиле и које су израз свој наши у знаменују:
„За грст часни и слободу златну.“
Око та два блага, која се највише цене међу
људима, врзла се од вајкада сва борба нашег
на борбу осуђеног народа.

А како је узвишена његова вера у мој и
победу крста његовија примера:
„Онда стаде Нико патријаре!
Махну крстом на четири стране,
Устави се на истоку сунце, односити
А и сјајни месец на западу; обод обијеви
Пресушише воде ѡедрвани,
Устави се Шарац вода хладна,
А потресе земља по Стамболу;
Вијеле се вадркташ куле,
А стресоше четири планине.“ (III, 11, 13, 14.)

Глумица, којој је ваљало приказивати ве-
љавицу у драми, имала је па проби страницу љи-
јавицу. Проћи ће, рече она, а када увече, а она
ни речице да може изустити, „Само се ви обу-
чите, рече млади љубавник, а остало ослоните
на мене.“ Он је био краљ у драми, а говорио је
сам сав разговор са краљицом. Знао је дати свој
гласу толико искључиво, а краљица му је тако
добро помагала мишљањем усана, погледањем на
небо, ломљењем руку, и тада нико није нич-
шта приметио.

Али није се на томе све свршило то вече. Међу
реквизитама био је и инструмент, који је био
само за пантомиму, прости начинења свиралька,
дугачка 4 стопе и прилично дебела. Кад дански
краљевија зајска фруду, донесо му Хорације овај
сменни инструмент, Хамлет стисне усне да не

би прснуо у смеј. То му и пође за руком, али кад он запита: „Знаш ли ти у ову фрулу свирати?“ а Розенграц му нехотице одговори: „Не знам, то не може нико“, — прсне Хамлет, баца фрулу за кулисе и утекне са позорнице.

В другом једном комаду требало је једно прао да пређе преко позорнице која је представљала двориште у тежака. Као су прасиби група створења, хтели смо ту улогу избрисати. Али ћиш присазивач комичких стараца не хтећи прасти своје прасе, јер би иначе пронађе неке о његових најбољих речи. Преобуче даље своје пето као прасе и научи га улогу. На проби беше Збир (тако се звало писето) веома шаметан и си га похвалисмо. Али кад дође вече, није позао свога господара, како се овај преобукао, и не ће за њим на позорницу. Ми га изгурамо са позорницу из кулиса и гледаоци, који га джаше забиља за прасе, дочекају га громеким обравањем. Али на брзо се поквари сва илудија јер Зефир поче да бесанлајти.

Комик имао да толико присуства духа, да је рекао: „То вам је чудо од прасета: научило ја лајти, па тако не морам трошити на писето!“

Кад одосмо из Белингема, добили смо и ногава и здравља и весеља. Само нам је сметала тескоба и врућина. Морале смо поузити наше ериколине, да бисмо се могле кретати на позорници. Наша женска гардероба била је од прилике као стажара и само једна жениска могла је у њу стати. Промене смо све сами извршивали, и кулисе турали и гурали. Кад смо то радиле, морале смо склонити наше беле кожне рукавице и павуци памучне. Наш јунац страдао је од врућине највећима. Био је веома висок, те је тако увек с главом до пола био у позоринском небу. Никад му публика не сагледа цела лица, до самог кад је морао сести, или убијен пасти на тле. Кад се на то тужио, сетили смо га да естетички савет шеридапов: да са позорнице одлази клечећи, па га питасмо, за што и он ће клечи. Једини је он отишao радо из Белингема.

М И С Т Е Р ИЈА.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

(Дон Карлос), Шилера, приказаје у петак 20. дејембра. Ни за јед своје дело није издријао велики драматични толико напре, ни за једно није утропио толико рада у обрачу, који је за Дон Карла. О томе је једнога толико изложено, да је са правом каже: „О њему (Дон Карлу) може се само чудити, али пинта новога казати.“

Филип испански сајашносте деспотије. Маркиз Поза сајашносте човјекости, даље слободњанства. Обојица раде рачуном, јер је, попази, и заврши тачку спога рада, а у среди између јеа стоји санџалица Дон Карлос, који иде из наручја свога, да се мери с оцем — који се у истом часу, из овога својој љубавци и мајеси на састанак, удвара лепо-негиљији Еболи. С таквим јунацима лако је брату Доминику изаћи на крај. Не тишити вернога „раба“ инквизиције, потаји љубав инфантова према краљици — у тим љубима свети очи цису превећ строги — није он, највећи своје духовне стреле, па бракомоника, него па се објава: тако гласи заповест великог инквизитора.

„Али то је мој јединија сијаја кога сам текао?“ пита Филип, а старија слуга прке од дара:

„Боље за трулеж него да си јоду.“ Ту лежи узорак, за што се јадни Шилер толико јао бактати с правоверним критичарима у обрачу свога ретичког Карла. Још у првој четвртини нашега века Јанешије братија Доминика да замени на позорници скромнији чаквији секретар „финипов“, који, хтео не хтео, глумља доброг католика и вештог интригана. Дон Карлос беше посвећен слободи човечанској; за ту слободу и молио је сања Маркиз Поза.

Човек је чешће више по што га ви цените; једнога дала стресне своје окове и тражити освештено право сасвјете, он се жали само за то, што га је „одврб“ домашила, те не може да обезбеди Шпанији свога човечнога Дон Карла. Али баш, за то што беше посвећен слободи, морало је да падне на позорницу талијану, као оно Карло на позорници светога. Требала је пајпре у Немачкој да падне инквизиција под духовима, па да ускрпе шилеров грађанин „потоњих параштаја“ у папој средини и да изговори оцу Доминику своју политичку вероисповест, — и за чудо, да пас више ником не пада па ум, да завија у свилену кавадаку тај драматски чвор, што га је Шилер испилео од инквизиторовог „дугачког конопца.“

Не делимо миње критичара, који веле, да у Дон Карлу има мало радње. Радња је у том делу више динамичне природе, која не праска, пред чулима гледачевим. Врло добро називаје један критичар шилеровог Дон Карла „позваљеном свеском науке о души.“ Ту се, да богме, највише мисли, али тиме је баш и интензивнија радња, бар за оне, који знају да се умисле у те мисли.

Далеко би нас завело, да се пустимо у то како се обично гледа Дон Карлос; ми смо само нагласили како треба да се гледа.

Игра је била добра а мотив је бити боља, да су наши глумци вићнији, аналитичнији карактере, које престављају, или бар читатије, које су их расцртавале. Карло би био мало жалоснији, али и мало ведрији, Филип мало крунији. Лерма мало окретнији, — женске су доста добро играле, читају ли вадља оне?...
J.

